

Maria Luthovic.

Häft I.

Pris 25 penni.

Mormors
Folk- eller Sannsagor
Berättade
af
Kalle Petts

IV 61

Kapsel 25 218

1871

Mormors

Folk- eller Sannsagor.

Berättade

af

Kalle Petts.

[K. F. Peterson]

Häft I.

Pris: 25 penni.

Kalle Petts

Mormors

Folk-

Sannsagor

Företal.

Hederlige Pojkknufflar och Nippertippor!

Då jag för Eder skull upptecknat följande sagor, hvilka min snälla Mormor — så skrynklig hon var — berättadt för mig, gör jag anspråk på att blifva så pass väl emottagen, att jag törs komma med fortsättning nästa år. Dessa utgöra endast en början till de hundratals många, som hon berättade för Eder ödmjuka tjänare:

Kalle Petts.

Åbo,

Abo Tidnings Tryckeri Aktie-Bolag, 1897.

1. Väfstolarna.

Det var en gång en gubbe och gumma. Nå, sådana finns det förrästen många. Men dessa två voro gifta med hvarandra. Så bruka ju äfven många andra vara. Men dessa hade par elaka fel hvardera. Så händer det som oftast att andra hafva med.

Det är således ett mycket vanligt och alldagligt par jag skall tala om.

Gubbens fel bestod däruti att han var tämmligen dum. Vidare var han oeftertänksam. I allmänhet sagde han sådan som man plär — elakt nog — kalla en stackare.

Gummans största fel bestod däruti att hon var lat, okunnig och listig. Af detta kunna vi förstå att det var en gumma, som icke hjälpte sin enfaldiga gubbe i nöd och lust, utan tvärtom stälpte honom och deras hus.

En tid lefde de i allsköns sänja. Men slutligen märkte gubben att det måsta vara något på tok, efter hustrun aldrig tycktes arbeta. Gubben gaf slutligen sitt missnöje tillkänna. Han sade rent ut åt hustrun, att hon aldrig gjorde någonting.

„Det är du, gubbe, som är en stackare“, svarade gumman. Jag har färdigspunna flere nystan tråd; men hvad lönar det sig att fortsätta med spinningen, då du ej är karl att göra mig väfstolar att väfva garnet på till tyg.

Gubben föll i förundran, huru detta hängde ihop, då han aldrig sett gumman spinna. Han bad gumman visa sina trådnystan, emedan han ej kunde tro hennes ord.

— „Jag har ju vinden full med bara garnnystan“, menade gumman på. „Kom bara med, skall du få se dem.“

Gubben var villig att följa. Gumman var dock för klok, att låta gubben komma upp på vinden, emedan hon ej hade där mera än ett enda nystan. Hon bad honom därför stanna nere i förstugan, så skulle hon själf gå upp på vinden och kasta ner dem. „Saksamma“, mente gubben, „jag får ju i alla fall se dem.“ Gumman klättrade upp på vinden och kastade ned därifrån sitt enda trådnystan, gaf befallning åt gubben att kasta det upp tillbaka. Gubben lydde. „Där har du andra nystanet“, fortför gumman och kastade samma nystan ned igen. Gubben kastade upp och gumman ned. Så fortforo de tills gubben blef trött och bad henne sluta. — „Nog lär du hafva garn“, sade han då. „Jag är således tvungen att gå till skogen hugga virke till väfstolar åt dig.“

Gubben tog yxan och gick till skogen. Gumman åter, som inga väfstolar ville ha, då hon ändå ej hvarken kunde eller ville lära sig väfva, sprang på en omväg också till skogen; men blott för att förhindra gubben att hugga virke till väfstol. Hon gömde sig i en bärgsskräfva. Då gubben kom i närheten af henne, ropade hon till honom med förvänd röst:

„Hugger du väfstolsrefva: skall du icke längre lefva.“ Hugger du väfstolslår: skall du aldrig äta få.“ Hugger du väfstolsben: skall du aldrig komma hem.“ Hugger du väfstolsbom: skall din mage blifva tom!“

Gubben trodde att det var skogsrådet, om hvilket han läst i katekesen, som varnade honom. Rädd stackare som han var, tog han icke vidare reda på rätta förhållandet, utan sprang hem så fort benen förmådde bära honom. Och aldrig mera tänkte han på att göra väfstolar. Aldrig grälade han heller på sin lata gumma, emedan han trodde felet vara sitt eget, då han ej var karl att göra väfstol åt sin — som han trodde — flitiga gumma.

Gubben lefde dock lyckligt i sin ovetenhet om gummans list och arbetade för två. Gummans elaka samvete gnagade henne, så att hon icke ens blef fet i sin lättja.

2. Gubben, som skötte hushållet.

Engång var det ett torparfolk, gubbe och gumma. Gubben var ofta på dagsvärke i gården. Nu tyckte han — såsom många gubbar för rätten tycka — att hans gumma var dålig hushållare. Att hon slösade, att hon ingenting nyttigt utträtade, att hon — med ett ord sagt — var mera till skada än nytta, var hans käpphäst, som han dagligen red på: det vill säga hans dagliga påstående.

Gumman var tålmodig och fördrog detta en tid. Slutligen förlorade hon dock tålmodet och svarade, att gubben själf skulle få försöka sköta hushållet, om hon i hans ställe finge gå på dagsvärke.

Därmed var gubben nöjd, och så kommo de öfverrens, att de nästa dag skulle byta arbete med hvarandra.

Då det blef morgon, tog gumman lien, ty nu var det höängs tid, och begaf sig på dagsvärke. Gubben åter redde sig till att sköta om hushållsbestyren i hemmet.

Nu redde han först till att kärna smör. Han tömde en del af gummans gräddbunkar i kärnan. Denna stälde han på trappan, där det var svalare än i stugan, satte turilen i kärnan och började med sitt kärningsarbete. Därmed höll han på, så att svetten rann, långt in på förmiddagen. Smör blef det ändå icke i kärnan. Gubben förstod ej konsten. Slutligen blef han törstig. Då lämnade han kärnan, tog en skål och gick till källaren, där gumman hade hela tunnan med nybrygdt färskt dricka, för att tappa åt sig. Just som han vridit upp kranen på tunnan, hörde han att svinen voro i färd med kärnan på trappan. Gubben sprang dit, för att jaga bort dem, men glömde i brådskan att vrida fast tappen på drickstunnan. Kommen till trappan, hade svinet redan stjälpit kull kärnan och höll på att smörja kråset med grädde. Nu blef gubben arg och sparkade till svinet så hårdt, att detta trillade omkull och dog på fläcken. Då först märkte han att han hade tunnkranssvickan i handen. Han sprang tillbaka till källaren; men ditkommen fick han se en tredje förödelse. Dricke hade under tiden runnit ut ur tunnan altsammans, så att endast ett haf af fradga låg utbreddt öfver källargolfvet. Nu insåg gubben att det gått bedröfligt i hushållet. En kärna med grädde hade han redan förstört. Ett svin hade han sparkat ihjäl. Och så hade han förstört hela tunnan med det präktigaste spisöl.

Länge skrapade han sig dock ej i hufvudet öfver missödet. Någonting nyttigt måste han hafva utträttat, om han ej skulle blifva till alt för stort

hån för sin gumma. Färskt smör skulle han ha åt henne med gröten till aftonvard, då hon kom från dagsvärke, kosta hvad det ville. Gummans mjölkhylla var nu under högsommaren väl försedd. Där fantes ännu grädde till en ny kärning. Gubben tömde ur några bunkar på nytt i kärnan och började kärna alt hvad armarna fömådde. Men så började det lida mot afton redan, och gröten till kvällsvarden skulle ställas att koka samtidigt. Då märkte gubben att han intet vatten hade hem till gröten. Vatten kunde han nog hämta från brunnen, men han vågade ej aflägsna sig af fruktan att de ännu lefvande svinen kunde under tiden komma och stjälpas hans kärna igen. Slutligen fann han på råd. Han tog ett tåg och band därmed kärnan på sin rygg. Vattenämbarne tog han ett i hvardera hand och gick till brunnen. Gubben krökte sig med ämbaret ned åt brunnen för att fylla detta med vatten. Genast rann grädden ut ur kärnan öfver gubbens nacke och hufvud ned i brunnen. Fördömt var det, men hvad ville gubben göra: saken var som den var och kunde inte ändras. Att gumman — och han själf med förästen — skulle bli utan färskt smör till kvällsgröten, det insåg han nu, och i ilska öfver de misslyckade kärningarna, slog han kärnan mot en sten så att den sprack i tusende spillror. Vatten i ämbarne till gröten tog han dock och begaf sig in i stugan.

På vägen kom han att kasta ögonen (se) upp åt stugutaket, som var gjort af torf. Han varseblef då att där växte långt frodigt gräs på taket. „God hushållning vore det visst“, tänkte gubben, „om jag kunde få kon dit upp att göra sig ett godt mål.“

Nu vette stugans baksida mot en brant backe. Gubben satte två spiror mellan backen och taket,

kastade några bräder på spirorna, och så hade han kobryggan färdig. Gubben ledde kon upp på taket. Men — som hvar och en kan förstå — kunde det vara svårt för kon att hållas kvar på taket. Detta insåg äfven gubben. Han tog därför ett rep och satte dess ena ända fast i kon. Repet ledde han in genom skorstenspipan ned i stugan. Där band han repets andra ända fast om sitt ben och ställde sig så vid spiselns att koka gröt.

En stund gick allt godt och väl. Kon betade af det frodiga gräset på taket, och gubben brassade i sin gröt. Men bäst det var, gick kon för nära täckjan (nedre kanten) af taket, halkade och föll ned. Huru det nu gick med gubben i stugan kunna vi nästan förstå. Först svängde han mycket hastigt om: upp och ned som en bråk-divisor. Så bar det af med fötterna förut upp i skorstenen. Gubben var dock för stor, eller också skorstenen för trång — jag vet ej hvilket. Han fastnade fast i pipan. Och, som repet var starkt, blef kon hängande halfvägs mellan taket och marken — „mellan himmel och jord“ — som man plär säga.

En stund därefter kom gumman hem från dagsvärket. Lien bar hon på axeln såsom slättarfolk pläga. Gumman var nöjd med sin dag. Dagsvärket hade hon skött som en hel karl. Nu längtade hon bara efter aftongröten. Och än mera längtade hon efter att få se, huru gubben skött hushållet; ty nyfiken var hon som alla Evas döttrar äro.

Gumman var törstig och gick först till brunnen att få sig en dryck. Hon undrade väl huru vattnet var så grumligt, att hon knappast vågade dricka det. Så fick hon se spillrorna af kärnan, sin gamla älskade kärna, som hon öst många marker smör ur. Kommen närmare stugan, fick hon

sigte på sin mest omtyckta ko, som hängde i repet.

Gumman skar af repet med lien, och kadavret af kon damp ned i marken. Men hvad, som samtidigt hände i stugan, såg intet gumman. Där föll gubben ned med hufvudet före rakt i grötgrytan. Nog blef gröten väl stött, och bultad, men det värsta var med den, att där ingenting blef kvar i grytan. Till lycka för gubben, hade elden länge sedan slocknat, så att gröten var sval; eljes hade han väl skällat sig illa. Nu blef jag förskräckt och sprang bort, lämnande åt gubben ensamt att redogöra för gumman, för sitt hushållsfögderi. Här af lärde jag dock, att det kan vara bäst att „hvar och en sin sysla sköter, så går allt väl ehvad oss möter“. Det tror jag ock, att gubben fick lära sig.

3. Om gubben, som hade tokig gumma.

Det var en gång en gubbe och en gumma. De voro torpfolk. Gubben var därför tvungen att tidt och ofta gå på dagsvärke i gården och var därför sällan hemma.

Gumman var olyckligtvis kollrig, eller half-tokig som man säger. Ingenting visste hon företaga sig i hushållet, och förelade gubben henne något arbete, gjorde hon det vanligen bakvändt och på tok.

Du kan undra, huru gubben kommit att gifta sig med en kollrig människa? Där på kan jag icke

gifva annat besked, än att hon, gumman, som flicka troligen sett bra ut, och att gubben — som många andra — varit blind i sin kärlek. Sådant händer ju så ofta till och med den klokaste karl.

Nu hände sig att brödet blef slut i torpet. Gubben sade därför en morgon, förrän han gick på dagsvärke, till gumman: „I dag skall du göra deg och baka åt oss bröd!“ Gumman lofvade göra så.

Genast som gubben gått, hælde gumman vattnen i degtinan och rörde mjöl i vattnet tills det blef deg eller rättare en tjock gröt utaf. Hon hade ändå litet aning om huru det borde göras. Då degen — enligt hennes tycke — var lagom tjock, tog hon degspaden och öste den i bakugnen. Hon hade glömt att elda ugnen. Hon hade äfven glömt att syra degen och att baka ut den till kakor.

Detta, som gumman utträttat, hade varit endast några minuters värk, och nu hade hon hela dagen fri, emedan hon ej vidare viste hvad hon skulle göra. Degen i ugnen glömde hon snart bort och hela bakningen.

Kom så afton äfven på den dagen, och gubben kom hem från dagsväcket. Nu begärde han „varmbrö“ af gumman. „Jaha, jaa, jassa“, mente gumman. „Det är allsammans i ugnen ännu. Jag vet ej om det är färdigt. Måste just se efter.“

Gubben gick tillsammans med gumman och tittade in i ugnen. Då såg han huru det stod till. Att han blef misslynt och kanske grälade smått på gumman med, kunna vi förstå; men saken kunde däraf icke mera ändras.

Andra dagen, då gubben gick på dagsvärke, sade han till gumman. „I dag behöfver du ingenting annat göra än valla kon.“ Han tänkte att hon åtminstone borde gå ut med ett så enkelt arbete, som alla barn pläga gå ut med.

Gumman satte åt sig mat i ett knyte, tog kon med sig ut på bete, och satt själf och vallade kon. Alt gick lyckligt och väl ända till middagen, ty kon var sedig af sig. Då tog gumman fram sitt matknyte och satte sig att äta. Kon, som hela dagen hade hållit på att äta, var nu mätt och stälde sig framför gumman att idissla eller dryppja — som det ock kallas — sin mat, därunder betraktande gumman och hennes måltid.

Nu trodde gumman att kon skulle härma henne emedan hon såg att kon tuggade och tuggade, utan att taga mat i munnen. Gumman blef arg och ropade åt kon att icke understå sig att härma. Kon blef förskräckt, undrande hvad gumman felades och stannade med sin idissling. Gumman blef nöjd, när hon blef åtlydd, och fortsatte med sin måltid; men, när gumman blef lugn, blef kon så med, och fortsatte sin idissling, seende därunder gumman rakt i ansiktet. Detta var dock mera än gumman kunde tåla. Såsom hon förrut hotat kon, så gjorde hon. Hon sprang upp, tog sin stora matknif, och innan kon als hann besinna sig, var hon ett hufvud kortare. Gumman hade i ilskan skurit hufvudet af henne.

Nu hölls kon där den låg utan att vallas. Gumman gick därför hem. Om aftonen, då gubben äfven kom hem, frågade han huru det gått med vallningen.

— „Det gick bra“, svarade gumman, „tills jag skulle äta, men då började kon härma efter mig, och då hon icke lätt varna sig, skar jag hufvudet af det otäcka kräket.“

— „Ojvoj du tokiga käring“, menade gubben! „Så har du då förstört vår enda ko.“ Så var det, men saken kunde icke mera ändras. Gubben fick

nöja sig med att bärga hvad, som bärgas kunde af kon; och därmed fick han vara nöjd.

Följande dag gick han igen på dagsvärke. Då sade han till gumman: „I dag behöfver du ej göra något annat, än att du kokar åt oss kött och kål till kvällsvard, emedan vi nu hafva tillräckligt färskt kött.“

Gumman lofvade, men visste ej hvad hon skulle göra. Att det var tal om kött och kål, hade hon ändå förstått. Hon tog därför, genast som gubben gått, och skar till några köttskifvor. Dem förde hon till källandet och bredde ut dem på några kålhufvuden.

Aftonen kom ock på den dagen, och med den kom gubben hem. Nu frågade han efter, om soppan — köttet och kålen — var färdig.

— „Vet inte“, svarade gumman. „Det är allsammans i källandet ännu. Jag skall gå se, om det är färdigt.“

Gubben åtföljde gumman till källandet. Ditkommen såg han genast huru tokigt det nu igen stod till. Att gräla på en tokig karing, lönade sig icke, och gubben var nog klok att nu inse, att gumman värkligen var både tassig och hassig.

Nästa dag gick gubben igen på dagsvärke. Men, klok blifven af de föregående dagarnas sorgliga erfarenheter, vågade han icke mera förelägga gumman något arbete. Han sade därför vid bortgåendet, att hon ingenting behöfde göra den dagen. Själ nyfiken, hvad hon då skulle taga sig till.

Gumman, som nu icke viste hvad hon skulle företaga sig, tyckte, då dagen var fri, att hon kunde använda den att ströfva i skogen på. Hon satte därför ett par gräbbsnarvar torra ärtor i fickan till väggkost och begaf sig i väg på ströftåg. Då hon vandrat länge och väl i skogen, kom hon

slutligen upp på ett högt bärg. Här satte hon sig ned på bärgslutningen att äta af sina medhafda bönor. Somliga fick hon i munnen, men andra trillade henne ur händerna utför bärget. Dessa roade gumman. Hon såg huru de sökte sig olika vägar utför bärget mellan mossor och lafvar. Hon gaf sin belåtenhet tillkänna genom att utpeka dem och tillropa dem afsked. Så sade hon åt den ena: „du far din väg“, och åt en annan: „du far din väg;“ åt de öfriga likaså: „Du far din väg och du far din väg!“ Far du den vägen, så far dendär den vägen.“ Slutligen, då alla voro ur hennes åsyn, ropade hon: „Och jag går min väg!“ Så begaf hon sig äfven själf nedför bärget.

Nu råkade det så till, att nedanför bärget fantes en röfvarkula. Det vill säga en liten koja däri röfvere hade sin boningsplats.

Röfvarne hade hört gummans pladder med ärterna uppe på bärget. Däraf slutade de till att de voro upptäckta och att nu mycket folk kommo för att gripa dem. De sprungo därför hufvudstupa till skogen, lämnande kojan ostängd samt sitt röfvade gods huller om buller i kojan.

Då gumman kom nedför bärget, varseblef hon kojan. Hon gick dit in — troligen för att hälsa på, som folk pläga. Inkommen träffade hon ingen människa, men gods och rikedomar lågo i kojan huller om buller öfver alt. Gumman, som lika litet hade reda på skillnaden mellan mitt och ditt, som på någonting annan, tyckte sig kunna taga åt sig af härligheten, hvad hon behagade. Hon tillägnade sig äfven en börda af hvad som fantes samt aflägsnade sig därifrån, begifvande sig på väg hem.

Då kvällen kom, anlände äfven gubben hem. Nyfiket frågade han gumman, huru hon tillbragt

sin dag. Gumman visade då sina stulna härligheter samt berättade hvar hon tagit dem, äfvensom att där ännu fantes mycket mera. Gubben förstod då, att det var något röfvaretyllhåll och tänkte att det väl ej kunde vara synd att taga af röfvare och tjufvar. Han beslöt därför att följande dag med gumman till vägvisare begifva sig dit.

Nästa dag gick han icke till gården på dagsvärke, utan i stället tillsade han gumman att göra sig redo att följa med till röfvarekulan. Gumman var villig därtill. Hon rustade ut sig som dagen förut med torra ärter i fickan, emedan hon trodde att det just varit de, som föregående dag visat henne vägen nedåt bärget till röfvarkulan. Då hon kom upp på samma höga bärg, tog hon därför en näfva ärter och kastade nedför bärget och ropade igen: „Du far din väg och du far din väg!“ Och sist: „Jag far min väg.“ Gubben sade åt henne att sådana galenskaper ingenting tjänade till, men gumman var af annan tanke, och underligt nog hade hon denna gång rätt.

Röfvarne hade nämligen på aftonen återvändt, då de ingenting misstänkt mera hörde. Nu hörde de igen käringens pladder upp från bärget och blefvo lika förskräckta som föregående dag samt togo till harpasset.

Då gubben och gumman kommo nedför bärget stod kojan mycket riktigt där, såsom gumman påstått. De gingo in, och här togo de åt sig så mycket de förmådde bära samt återvände hem.

Nu förstod gubben att tjufgodset måste gömmas undan gumman, äljes skulle hon visa det för andra. Han utfunderade därför en list mot henne. Följande morgon sade han därför till gumman: „I dag blir det en svår ilvädersdag. Det kommer att börja regna ned små käringar och hackspikar.

Vi måste därför gömma oss tills ovädret får gått öfver. Jag har redan funderat ut åt oss gömställen. Öfver dig skall jag stjalpa den stora tinan, och själf kryper jag sedan i bakugnen.“ Gumman, som trodde hvad gubben sade, tyckte detta vara passliga gömställen och gick in därpå. Gubben stälpte så tinan med botten uppåt öfver gumman, strödde korn och små sten ofvanpå karbotten och satte hönsen dit att äta. När hönsen skrapade på karbotten, trodde gumman att det regnade fasligt och låg beskedligt stilla inunder.

Under tiden passade gubben på att gömma tjufgodset. Då allt var undangömt, släpte han gumman ur hennes fångelse och menade då på att ovädret hade upphört. Af förskräckelsen hade gumman glömt bort hela tjufgodset.

Så kom söndagen. Gubben och gumman gingo — som öfligt är — till kyrkan. I kyrkan lystes det efter tjufgods, som samma röfvare hade stulit, som hade sin koja i skogen. Tjufgodset uppräknades mycket noga; och huru det var, erinrade sig gumman hafva sett det. Hon reste sig därför i kyrkbänken och ropade åt prästen: „Vi hafva just sådant vi!“

Gubben, som nu märkte att det kanske kunde blifva upptäkt af gumman att de värkligen hade hittat, reste sig äfven i sin bänk och ropade åt sin gumma: „Tig du! Du är ju tokig!“ Men gumman kunde inte tiga, utan ropade tillbaka åt gubben: „Jo, mins du icke att vi hade det ännu den dagen, som det regnade ned småkärningar, sten och hackspikar!“ Men nu märkte äfven folket att gumman var otillräckelig, emedan det varit vackert väder hela veckan, och fäste sig icke vidare vid hennes ord.

Nu var gubbens tålomod slut. Då de kommo

hem från kyrkan, sade han därför till gumman: „Med dig bor jag icke tillsammans mera. Du är därtill altför tokig. Nu måste vi skiljas.“ Gumman svarade att det nog fantes tokigare folk än hon, och att detta ingen anledning kunde vara att skiljas. Gubben bestred detta, men medgaf att inte skiljas från henne, om de på den vandring, de nu tillsammans skulle företaga, skulle träffa på tre lika tokiga personer som hon. Sagt! Andra dagen gäfvos de sig i väg.

Långt hade de icke vandrat, förrän de fingo se tvänne män, som buru en stång på sina axlar. Männen vandrade rundtomkring motsols så mycket de hunno. Gubben frågade dem, hvarför de gingo så? Männen svarade att de voro tvungna att gå, emedan solen äljes skulle stanna. Det var de, som vredos ikring solen, med sin stång påstodo de.

Nu insåg och medgaf gubben att dessa två voro tokigare än hans gumma. Det fattades således bara att få se en till.

De gingo vidare och kommo till en by. Där gingo de in i en gård, hvarest råkade finnas ett brudpar. Bruden hade just sytt ny skjorta åt sin brudgum och skulle märka den om den passade på honom. Skjortan var lämnad utan halshål och kunde därför icke gå på. Bruden tog då en sten och slog därmed på skjortan och i och med det samma brudgummen i hufvudet. Brudgummen skrek och sprang sin väg undan så godt han det förmådde i säcken som han var. Bruden sprang efter med stenen och tyckte brudgummen var tokig, som icke lätt henne slå skjortan på kroppen.

Nu medgaf gubben, som åsett spektaklet, att bruden dock var tokigare än hans gumma; ty aldrig hade hon ändå slagit honom med stenar i hufvudet, så tokig hon ock var. De återvände

hem och han måste fortfarande hafva henne — såsom han lofvat — till gumma. Nu hade han äfven sett att om han ock hade det dåligt, fantes det dem, som hade det sämre. Nu sprang jag ifrån dem och tänkte: Gumman hade dock gjort sin gubbe rik; och om hon ock var mången gång besvärlig, hade ju ock andra sina kors, att dragas med. Det kan därför vara bäst att åtnöja sig med världen sådan den erbjudes oss, i det, som icke kan ändras.

4. Pojken, som svarade sig så bra.

En gång var det en fattig torppojke, som hade fått rykte om sig att aldrig vara hvarken rådlös eller svarslös. Ryktet kom äfven fram till konungen, och han — som ock tyckte sig vara tämmeligen klok att fråga — beslöt att beslä pojkens med ord. Han sände därför bud till pojken; att denna en viss dag skulle infinna sig hos kungen, för att gifva denne svar på några frågor. Men han skulle icke få komma om dagen, icke heller om natten. Kläder finge han ej ha på sig, men ej heller vara naken. Icke skulle han få komma ridande eller åkande med släde och häst; icke heller skulle han få komma till fots. Vidare skulle han icke få färdas åt vägen, icke heller bredvid vägen. Då han komme fram — om han komme — skulle han icke få komma in i konungens slott, icke heller stanna utanför. Icke heller skulle han få tilltala någon, men icke heller tiga.

Medels denna befällning trodde sig konungen hafva satt gossen i bryderi. Så kunna äfven vi

tycka; men gossen lät sig intet bekomma. Han hade icke rykte om sig förorskull att vara spetsfyndig.

Då den bestämda dagen kom, rustade sig pojken till färd. Mot aftonen begaf han sig af för att komma fram på kvällen och sålunda anlända till konungsgården hvarken om dagen eller natten, utan just i skymningen. Kläder tog han icke på sig, utan lindade i stället nottrasor omkring sin kropp, för att inte heller vara naken. En oxe spände han för ett gammalt tråg och körde sedan längs landsvägsdiket till kungs. Sålunda hade han hvarken häst eller släde, men var icke heller utan. Inte kunde heller kungen påstå att han färdats hvarken på vägen eller bredvid, då han höll sig ned i vägdiket.

Då han så i skymningen, som beräknadt var, kom fram till slottet, gick han inte in, utan lade sig att ligga tvärs öfver tröskeln med kropp och kufvud innanför, men benen utanför. Ingen kunde därför påstå att han helt och hållet var inne, icke heller ute. Konungen hade därför ingenting att anmärka att inte hans befallningar blifvit åtlydda.

Pojken tilltalade ingen, men när konungen gjorde sina frågor besvarade han dem, ty detta hade ingen förbjudit honom.

Nu frågade konungen till först, hvad pojkens fader gjorde? — „Han gör mycket af litet“, svarade gossen.

Detta förstod icke kungen, utan måste begära närmare förklaring. Pojken svarade då att han sådde litet säd i åkern, hvaraf nog med tiden skulle blifva mycket.

Kungen var nöjd med svaret och frågade vidare, hvad gossens moder gjorde? — „Hon bakar det bröd, som hon åt upp i fjol“, svarade gossen.

Kungen ansträngde sig att utfundera, huru detta kunde gå till, men såg sig tvungen begära förklaring.

— „Saken är enkel“, svarade pojken. „Hon lånade bröd i fjol, och i dag bakade hon, för att återbetala lånet.“

Kungen var nöjd och frågade nu, hvad hans broder hade gjort den dagen?

— „Min broder“, svarade pojken, „var till skogs på jagt efter djur. De djur han fick dödadt lämnade han i skogen, men de lefvande, hvilka han icke fick dödadt, tog han hem med sig.“

Detta svar och denna sak kunde kungen lika litet begripa oeh begärde därför åter förklaring.

— „Åh, kors“, mente pojken, „begriper inte den, som är konung, en så enkel sak. „Min bror gick i skogsbacken och kammade ohyran, lössen, ur sitt hufvudhår; och dem han fick dödadt, dem lämnade han ock där; men dem han ej lyckades få fatt på, måste han naturligtvis taga med sig hem tillbaka.“

Detta kunde kungen icke bestrida. Han frågade därför ytterligare, hvad hans syster sysslade med?

— „Hon gråter öfver det, att hon skrattade i fjol“, svarade pojken.

Kungen, som inte begrep en sådan sak begärde igen närmare förklaring.

— „Jo“, svarade pojken, „hon har i dag fått barn, så ogift hon är. Kanske en kung sedan inte är för dum, att kunna utfundera resten.“

Nu frågade kungen, om pojken visste säga huru stor världen var?

— „Den är icke större än en dagerresa“, svarade pojken.

— „Det var märkvärdigt“, menade kungen. „Huru kan du påstå detta?“

— „Jo“, svarade pojken, „solen gör den resan på en dag. Hon går upp i öster om morgonen och ned i väster på aftonen. Det kan hvem som helst godt iakttaga.“

— „Nå huru djupt är då det djupaste hafvet“, frågade konungen vidare?

— „Endast ett stenkast“, svarade gossen; ty kastar man en sten i sjön, så sjunker den nog till botten.“

— „Vet du äfven, huru högt det är från jorden till himmeln“, frågade kungen?

— „Det är bara en kalfsvans dit“, svarade pojken.

— „Nu ljuger du“, menade kungen.

— „Ähnej“, svarade pojken, „det är inte högre än som jag sagt, blott kalfsvansen är så lång, att den räks mellan himmel och jord.“

Nu hade kungen stält åt sig en säck full med sand. Han frågade nu, om gossen visste, huru många sandkorn där fantes inuti säcken?

— „756 biljoner 809 miljarder 534 miljoner 8231 sandkorn finnes där i säcken“, svarade gossen raskt.

— „Huru kan du bevisa det?“ frågade kungen.

— „Den saken är enkel“, svarade gossen. „Ers majestät är bara god och räknar upp dem och ser efter om jag icke har rätt.“

— „Nå vet du nu äfven, hvad jag tänker på“, frågade kungen slutligen.

— „Det vet jag“, svarade pojken. „Ers majestät tänker på att gifva mig någon belöning för mina goda svar; äljes vore Ers majestät ingen kung.“

Detta hvarken kunde eller vågade kungen bestrida, emedan han nog tänkte gifva gossen belöning, om han verkligen var sådan ryktet vetat säga, och gossen hade bestått profvet med glans.

Hvad han erhöi i belöning vet jag ej, emedan jag nu sprang därifrån. Troligen kunde det inte gå af med mindre än halfva konungariket och en underskön prinsessa åt gossen till gunna; ty så plägar det vanligen gå i sagorna. Detta är en saga och kan därför näppeligen vara sämre än andra. Med klokhet och hurtighet kommer man långt.

5. Prästens svartbok.

En svartbok, ja! Det blir väl först frågan om, hvad en svartbok är? Ja, det vet jag icke precis; ty det skall vara en sådan bok, som inte är loflig för hvem som helst att köpa. Och jag har aldrig haft en sådan, icke heller varit nog lycklig eller olycklig att få se en sådan.

Hvad jag hört berättas om den, kan jag dock godt låta äfven dig få veta. Det skall vara en sådan bok, som är tryckt med röda bokstäfver på svart papper. Vidare skall den, som är ägare till en sådan, utaf den få lära sig sådana underliga konst, som icke alla kunna. Så kall den, som har den, medels de konst, den lär, kunna skaffa sig en ovanligt god lycka i världen. Men det skall äfven vara farligt att hafva en sådan, emedan svartbokskonsterna härstamma från den onde själf — säges det. Och då kan det ju vara bäst att inte hafva någon svartbok als, än mindre kunna någon af dess underliga konst.

Nu berättar dock min saga, att det engång var en präst, som hade en sådan svartbok. Hvad

förrästen en präst skulle göra med en svartbok, förstår jag icke. Han brukade till och med hafva den med sig i kyrkan, och då ser det ut, som kanske icke en svartbok skulle vara ett så hvarken farligt eller ondt ting, som det påstås. Sagan påstår dock helt annat. Här skall ni få höra.

En gång hade prästen glömt sin svartbok i kyrkan. Han skickade drängen att hämta den, men förbjöd honom att titta uti den. Hade prästen haft vettet att inte förbjuda drängen detta, så hade drängen heller knappast kommit att se uti den. Men, se, „den förbjudna frukten skall alltid vara söt“, har jag hört, och därför var det väl, som drängen icke kom längre än utanför kyrkan, förrän han öppnade boken och tittade efter, hvad där möjligen kunde stå, efter prästen tycktes vara så rädd för att visa innehållet.

Drängen slog upp på måfå — som man säger — och läste. Det var förrästen ingen vacker vers han råkade få ögonen på. Den lydde såhär: „Kommen alla tusen djäflar fram och arbeta!“

Knapt hade drängen läst orden, förrän hela stora bunten med både stora och små djäflar kommo omkring honom och begärde arbete.

Drängen visste icke i hastigheten, hvad han skulle hitta på för passligt arbete åt dem. Men så fick han se kyrkbyn, och den var stor. Och som dedär gastarna gjorde min utaf att föra honom med sig till deras hem, om han ej skaffade dem arbete, bad han dem flytta hela byn till andra ändan af socknen.

Pysarna försvunno och ett, tu tre, syntes inte ett grand af hela byn. Endast några steg hant drängen taga, då hela bunten kom omkring honom igen, fordrande mera arbete, emedan befallningen redan var utförd.

Drängen, som icke kunnat tro, att det skulle gå så fort, hade ej kommit att tänka efter någonting. Nu kom han dock ihåg, att det kunde vara bäst att alt skulle vara som förut, och bad dem så flytta byn till sitt gamla ställe tillbaka.

Många steg hade han nu icke heller tagit förrän han såg byn på sin gamla plats, och så kommo gastarna kring honom igen, begärande mera arbete.

„Nu går ni och plockar bort hvarevige sten, som finnes i prästgårds åkern“, befalde drängen, som nu hunnit besinna sig och tänkte det kunde vara bäst att ha dem att göra någonting nyttigt. Djäflarna drogo i väg. Halfvägs hann drängen hem, då han åter hade dem omkring sig.

Detta hade han icke väntat. Han visste att stenar funnos i åkern i legio och hade trott sig med säkerhet hinna hem. Han hade därför intet nyttigt arbete hunnit tänka ut, utan hade dem nu att plocka sönder prästgårdens stora fisknot, knut för knut. Det skulle räcka, mente han.

Ett kort stycke hann han, men icke långt, förrän han åter hade de arbetsfordrande lymmelarne kring sig.

— „Har ni plockat sönder noten, skolen I ock knyta den hel igen“, befalde drängen.

Djäflarna drogo åstad, och drängen tyckte det nu vara bäst att taga till fötters alt hvad han förmådde, för att slippa de besvärliga tjänstean-darna. Han hant jämt till drängstugans trappa, då hela svärmen igen omringade honom, fordrande mera arbete.

Då släppte drängen ut ett bullrande väder från sin „bakända“ och sade:

— „Gripen fast dendär, och stoppen den åt samma hål tillbaka därifrån den kommit“.

Men ni må tro det blef ett sökande utaf „Fick du den“, ropade somliga. — „Tog du den“, ropade andra. — „Släppte du den“, ropade åter andra. Men gripa den var ingen karl till ändå, och nu slapp drängen in åt stugan, där han var räddad, då de ej kunnat utföra det arbete han förelagt dem. Med klokhet slapp han icke ur klämman, som han genom sin nyfikenhet råkat uti, men med litet skämtsam klyftighet drog han sig ur klämman, och det har mången gjort före och efter honom. Jag var icke längre med; men det synes häraf som om det vore bäst att icke ropa på den onde, att han nämligen är alt för snar af sig att komma.

Inte vet jag heller om alt är sant, men nog lärer den lefva ännu, som sist talte om det.

6. Bondens kvarntak.

Det var en gång en bonde, som hade olyckan att hvarje påsknatt mista sitt kvarntak. Trollen huserade altid den natten i hans kvarn och medtogo dess tak vid affärden. Bonden erhöll så en gång ny dräng och beklagade sig som vanligt, då påsken nalkades, att han då igen skulle förlora kvarntaket.

Drängen var hurtig och orädd utaf sig och erbjöd sig att soffa i kvarnen den natten, för att om möjligt skydda taket på kvarnen samt isynnerhet för att få reda på orsaken till takets bortflyttning.

Drängen gjorde sig nu en väldig spikklubba.

Då påskafton kom, gick han med sin spikklubba med sig till kvarnen, klättrade upp på kvarnskullen och gömde sig där så godt han kunde.

Alt var lugnt till midnattstiden; men då öppnades kvardörren och en gammal gubbe med träben och ett bessman i handen trädde in.

— „Setta!“ hälsade gubben vid inträdet i kvarnen, och „Setta“, besvarade han själf sin hälsning.

Några minuter efter kom en gammal käring in, hälsande „Setta“ vid inkomsten. „Setta, setta“, svarade gubben, som frågade vidare: „Hvad har du att ge?“

— „Tettanjen (dethär), svarade gumman och framlämnade ett knyte med ull. Gubben vägde ullknytet med bessmanet och berömde käringen, som hämtat så mycket. Nu följde ena käringen efter den andra. Alla hade samma hälsning: „Setta“ och alltid svarade gubben: „Setta, setta“ och gjorde frågan: „hvad har du att ge? Alltid svarades af käringarna på samma sätt: „tettanjen“, och ullknyten framlämnades till gubben, som vägde dem. Somliga finga beröm, andra grälör och var någons knyt alt för litet, hände det, att gumman fick stryk af gubben med bessmansklubben.

Nu visste drängen, att fåren plägade blifva klippta ullen af hufvudet på i fastan. Detta tillskrifves trollkäringarna, och drängen förstod nu att så var samt att de behöfde ullen till skattbetalning åt sin husbonde, djäfvulen, som tyktes uppbara sin skatt här i bondens kvarn; i stället för att tvinga käringarna att göra resan ända till Blåkulla.

Drängen var nyfiken att se huru alt gick till. Men hur det var, kom han för nära kanten och damp ner i kvarnen midt i trollkäringshopen.

Spikklubban hade han dock hållit fast tag uti, så att den följde med. Lättskrämd var han icke. Han fattade sig därför fort och gjorde som de andra gjort. Han ropade sin hälsning: „setta!“

— „Setta, setta!“ svarade gubben, som trodde att en ny käring anländt, men kommit öfre vägen. Gubben frågade vidare: „hvad har du att ge?“

— „Tettanjen“, svarade drängen, och började slå omkring sig med sin väldiga spikklubba. Den ena käringen rök hit, den andra dit. Gubben mistade sitt träben och bessman, lämnade sin skattull i sticket och flydde hufvudstupa tillsammans med käringarna ut genom dörren. Efter den gången fick bonden hafva sitt kvarntak i fred. Dit vågade trollen icke mera komma.

Kan du, liksom biet suger den söta honungen ur den giftiga blomman, äfven lära dig något af så fula sagor som denna? Själflärde jag däraf att det just är med mod och oräddhet som spöken öfvervinnas. Den fege och rädde ser spöken i hvarje vrå. Den modige, orädde, ser eller hör dem aldrig. Däraf kunna vi förstå att spöken endast äro inbillningar i den räddes föreställningar. Hade bonden gjort sig mödan att förr taga reda på orsaken till kvarntakets försvinnande, hade spökeriet också förr varit fördrifvet. Så tyckte drängen, så tyckte äfven jag, och därmed sprang jag bort därifrån.

7. Vätja, vätja.

En gång var det en bonde, som höll så dålig lie åt drängen att slå hö med, att lien alltid

var slö. Drängen beklagade sig häröfver tidt och ofta; men bonden gaf honom alltid samma svar: „vätja, vätja bara, så biter den nog.“

Drängen höll ut hela veckan med den dåliga lien, vätjande då och då; men då lördagskvällen kom, var han utledsen. Den usliga lien ides han inte bära hem från ängen, utan kastade den i vredesmod i en alrot och utropade: „Nittionio djäflar må nu vätja lien; men jag vätjar den inte mera!“

Så gingo bonden och drängen hem; bonden i den tron att drängen nog skulle få vätja i nästa vecka igen liksom förut.

Andra dagen, på söndags morgonen, klädde sig drängen i huldagskläder och begaf sig till kyrkan.

På vägen till kyrkan mötte han en hel skock med gaster. Hvar och en af dem hade en vätja i handen. Nu förstod drängen, att det var samma nittionio, som han på lördagsafton ropat på att vätja sin lie. Drängen gick visligen ur vägen för dem och vågade inte knystra ett ord. Förbi drogo de ock, utan att bry sig om honom.

När drängen kommit ett stycke längre fram mötte han ännu en af dem. Denne haltade erbarligt och hade svårt att komma fram. Dessutom hade han i handen en half kvarnsten i stället för vätja, som de andra hade.

Denne halte sate tyckte sig drängen våga tilltala. — „Nå, hvart skall du stackare taga vägen?“ frågade drängen.

— „Att vätja, att vätja“, svarade den halte saten, „jag var den nittionionde i ordningen och måsta ut.“

— „Men hvart skall du då bära den stora kvarnstenshalfvan?“ frågade drängen.

— „Jo“, svarade den halte, „våtjorna togo slut i helvetet, så jag var väl tvungen taga hvad som fantes kvar“.

Den halte linkade så i väg med sin kvarnsten, och drängen gick till kyrkan, väl tänkande sig få hvass lie till måndagen. Men om måndagsmorgonen, då han kom till ängen, fantes ej mera kvar af lien än litet af läret. Så grundligt hade de vätjat hans lie.

Ny lie fick väl drängen, men om den bet bättre än den förre, vet jag icke; ty jag var inte längre där med dem. Nog förstod jag ändå, att det ej är värdt ropa på djäflarna, emedan de tyckas taga en sak mera alvarligt än den ropande menat, och sålunda göra skada.

8. Pojken, som åt opp bibeln.

Det var en gång en torppojke, som gärna ville blifva präst. Så fasligt konstligt att predika tyckte han det ej borde vara. Han begaf sig därför en vacker dag till prästen. Ditkommen frågade han prästen, om denne skulle tillåta honom att predika i kyrkan. Prästen, som strängt stod på sin kant, påstod -- som rätt och billigt var -- att den, som vill lära andra, först måste lära sig själf. Han gaf därför en bibel åt pojken och sade: „Gå nu hem och laga så, att du får den här boken uti dig; kanske det sedan går försig för dig att få predika“.

Prästen hade med sin uppmaning menat att pojken skulle lära sig alt, hvad som stod i bibeln;

men pojken antingen missförstod honom, eller var han en äkta spjufter. Ty i stället för att lära sig, satte han vid hemkomsten bibeln i en hackho. Tog så böslet och hackade den till pylsa. Så sattes pylsan i en stekpanna, stektes i smör och äts upp af pojken hel och hållen. Så hade han då bibeln uti sig, såsom prästen bedt honom.

Pojken återvände till prästen och berättade, att han nu hade bibeln i sig. Prästen tyckte väl att det gått fort och berömde gossens flit och goda hufvud; men tyckte honom vara för ung att predika. Han rådde därför pojken att göra en resa ute i världen, för att sålunda få kännedom och kunskap om ett och hvarje.

Pojken begaf sig på väg. Långt hade han icke vandrat, förrän han fick syn på en ko, som låg i en sandtäktgrop och gasade sig i solskenet. Gossen, som af prästen blifvit uppmanad att göra iakttagelser öfver alt, hvad han såg, resonerade som så: „detta är en ko, som ligger i sanden, och kan detta därför kallas „Koliggsand“.

Pojken färdades vidare och fick långsmed vägen se en orm, som slingrade sig genom en ris-hög. „Detta“, mente pojken, „kan enklast kallas till: „Ormrissänn“.

Färden fortsattes och kom så pojken till en by. Vid förbigåendet af en rie, fick han sikte på en katt, som satt i rigruggen. Detta kan man kalla: „Kattirigrugg“, tänkte pojken.

Nu tyckte sig pojken redan hafva sett mycket af världen. Han beslöt därför återvända till prästen och inberätta hvad alt han redan sett. Prästen förvånades öfver att pojken återvände så fort, och frågade, hvilka ställen han besökt på sin färd. Pojken berättade då, att han till först rest till „Koliggsand“, vidare hade han kommit till „Orm-

risränn“, och så till „Kattiriglugg“. Därifrån hade han slutligen återvänt hem.

Dessa namn hade prästen — lätt förstått — aldrig hört, än mindre besökt dessa ställen. Och som han ej ville visa sig mindre kunnig än torppojken, laddes han känna till de uppgifna ställen.

Enligt löftet af prästen före afresan, skulle pojken nu få predika. Men nu blef det andra loppor i öronen för pojken. Nu skulle han upp att predika, och visste med sig själf, att han ingenting visste. Men den, som vet med sig själf, att han ingenting vet, är klok nog att draga sig ur värre klämman än så. Pojken var icke rådlös. Han lät i hemlighet en snickare såga predikstolen tvärs af; men lät öfre delen stå kvar där den stod. Söndagen kom. Torppojken kläddes i kappa och krage. Gummorna — tror jag — stälde dubbla näsdukar i fickorna med sig till kyrkan, att torka tårar uti; ty på den tiden ansågs det vara gudfruktigt att gråta duktigt i kyrkan.

Alt gick sin gilla gång. Prästen messade på altaret. Så sjöng klockaren predikstolsverserna. Torppojken kom upp på predikstolen, högtiden till prydnad klädd i kappa och krage. Ingångsord ur bibeln hade han ej vetat skaffa sig, men han hade hört prästen säga: „mine älskelige åhörare“, och så kunde han ju börja sin predikan också.

Så började han, och i högtidlig ton framsagd, lydde hela hans nog korta predikan såhär: „Mine älskelige åhörare! I dag skall det blifva ett stort buller i kyrkan“. Mera hade han icke att säga. Mera behöfdes inte heller, ty nu lät han handling följa på ord. Han skuffade till den afsågade predikstolen, så att hela öfre delen därpå, med buller och bång ramlade ned i kyrkan.

Detta gjorde åsyftad värkan. Folket blefvo

mäktat uppskrämda och rusade hufvudstupa ut ur kyrkan, lämnande torppojken där ensam att själf i enslighet begrunda sin väldiga predikan. Och en så väldig präst hade sockneborna minsann aldrig hört, hvarken förr eller sedan.

Huru det vidare gick med torppojken och hans predikan, vet jag inte, emedan äfven jag blef förskräkt och sprang ut ur kyrkan på samma gång som det öfriga kyrkfolket. Men predikan förstod jag — vid närmare eftertanke — så, att alt, som bygges på lika slarfvig grund, som torppojkens predikokunskap, måste slutligen förr eller senare ohjälpligt, liksom predikstolen, ramla. Prästens tanke: att den, som vill lära andra, först måste lära sig själf“, anser jag äfven — härutaf uppmärksamgjord därpå — behöfva fullt erkännande.

12. Synålen.

En gång var det en bonde, som alltid hade sina verktyg slöa. Själf svor han som oftast öfver de slöa arbetsdonen, men ensam, som han var, kunde han sällan få dem slipade, då han ingen hade att draga omkring slipstenen.

Så en gång, då han som bäst stod och svor öfver sina ohvassa verktyg, kom hinonde till honom och frågade, hvad bonden ville af honom, efter han ständigt ropade på honom?

— „Jo“, svarade bonden, „att du drager omkring slipstenen åt mig, så att jag får slipat verktygen hvassa“.

— „Det skall jag göra“, svarade hinonde, „men icke utan lön; och lönen, som jag betingar mig, blir du själf, då alt är färdigt slipat“.

— „Det är stor lön“, menade bonden, som nog

var själfdryg; „men jag går in därpå, om du från din sida lofvar, att slipningen blir så grundlig, att värktygen aldrig blifva slöa efter den slipningen“. Detta gick äfven hinonde in på.

Bonden, som tänkte, att intet fås för intet, tog nu alla sina värktyg och hugde dem med eggen mot en sten. Så börjades slipningen. Fan drog så svetten lackade, alt i hopp om att få bonden; ty äfven dem är han snål efter. Bonden slipade så slipvattnet stod honom om öronen; och det ena värktyget efter det andra blef blankt och hvast. Men att skälma med fan och hugga värktyget i sten engång till, gick inte; ty nu blefvo de aldrig slöa mer. Sju stora slipstenar hade de nött upp; men så kom den dag, då bonden hade alla sina värktyg hvassa, utom järnstören, som ännu var oslipad.

— „Den här järnstören“, sade bonden, „har jag tänkt slipa åt mig till en liten synål. Den har därtill så passligt öga på ändan“.

Sagt, och så hugde han järnstören med udden in i den vägg, invid hvilken slipstenen var plasserad, satte stångens mitt på stenen, och själf satte han sig att sitta gränsle på järnstörens andra ända.

Hinonde begynte draga slipstenen, men höll ej alt förlänge på, förrän han tröttnade och uppmanade bonden att skåda på sin slipning också då och då. Men bonden var envis. Han skådade aldrig, utan uppmanade bara hinonde att draga på. — „Skåda, skåda“, ropade fan, med andan i halsgropen. — „Dragpå, dragpå“, svarade bonden, där han satt gränsle på stängen. Slutligen förmådde ej hinonde mera. Han gaf tapt; sprang bort i vredesmod och menade att inte ens fan kunde draga åt en sådan bonde än mindre draga bonden vid näsan. Så blef han öfverlistad af bonden; men inte kan det vara värdt att ropa på honom för det. Det kunde gå sämre en annan gång.

